

CUPRINS

Recapitulare inițială	7
Unitatea I. Elemente de limbă latină	9
1. Geneza limbilor – Limbă-mamă/Limbă-fică, relația dintre factorul istoric și cel lingvistic.....	10
1.1. Familii de limbi/limbile indo-europene/limba latină și limbile romanice	10
1.2. Limba – un organism viu	12
2. Alfabetul latin: egipteni > fenicieni > greci > romani > alfabetul pe care îl folosim astăzi	14
2.1. Cifre romane – cifre arabe	16
2.2. Semne lingvistice folosite ca simboluri în domeniul științelor	19
3. Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne	21
3.1. Diferența dintre moștenire și împrumut	21
3.2. Fondul latin al limbii române	24
3.3. Lexic latin în alte limbi romanice	26
3.4. Cuvinte de origine latină în limbi neromanice (cu insistență pe limba engleză)	28
3.5. Vocabular internațional de origine greco-romană în diverse domenii ale cunoașterii (științe exacte și discipline socio-umane)	31
4. Elemente de flexiune în limba latină și în limba română (/limbi romanice) – analogii	37
4.1. Structura cuvântului. Evoluția în limbile moderne. Trăsături definitorii ale flexiunii nominale și verbale. Elemente de sintaxă	40
4.2. Rolul cuvântului în enunț și context	43
Recapitulare	46
Evaluare	48
Recapitulare semestrială	49
Evaluare semestrială	52
Unitatea II. Elemente de civilizație greco-romană și de cultură romanică	53
1. Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone	54
1.1. Puterea romană. Evoluția în timp și spațiu	54
1.2. Procesul de romanizare	59
1.3. Formarea culturii europene. Elemente de cultură și civilizație romanică	63
2. Panteonul greco-roman – imagine a universului și a societății umane. Zei și eroi: funcții și mituri fundamentale	67
3. Viața publică – viața privată. Mentalități	72
3.1. Tipare socio-politice romane reflectate în actualitate (forme de organizare comunitară, relația public-privat, cetățean-stat, urban-rural etc.)	72
3.2. Personalități romane	76
4. Arta greco-romană și moștenirea ei europeană	82
Recapitulare	89
Evaluare	90
Unitatea III. Valori greco-romane perene	91
1. Modele de gândire și de raportare la lume, fundamentate etic, civic și științific	92
1.1. Modele de gândire și de raportare la lume, fundamentate etic (adevărul, binele personal/public, moderația, gloria etc.) și civic (puterea cuvântului, dialogul, respectul pentru celălalt, responsabilitate, cultura legii)	92
1.2. Modele de gândire și de raportare la lume, fundamentate științific	102
2. Modele estetice în artă	104
Recapitulare	110
Evaluare	111
Recapitulare finală	113
Evaluare finală	115
Dicționar	117

COMPETENȚE GENERALE ȘI COMPETENȚE SPECIFICE

Unitatea de învățare	Competențe generale și competențe specifice	Conținuturi	Titlul lecției
<p>I. Elemente de limbă latină</p>	<p>1. Receptarea adecvată a elementelor lingvistice esențiale ale limbii latine prin raportare la limba română și la alte limbi romanice/moderne</p> <p>1.1. Identificarea unor elemente esențiale ale limbii latine în diverse contexte</p> <p>1.2. Utilizarea elementelor lexicale și gramaticale într-o varietate de contexte, în limba latină și în limba română/ alte limbi romanice/moderne</p> <p>2. Valorificarea elementelor de limbă, cultură și civilizație greco-romană în dezvoltarea personalității și în asumarea identității socio-culturale</p> <p>2.1. Identificarea unor locuri, personaje, fapte, procese și concepte definitorii pentru civilizația romană</p> <p>2.2. Identificarea unor modele culturale clasice relevante pentru reprezentarea lumii</p>	<p>Geneza limbilor – limbă-mamă / limbă-figică, relația dintre factorul istoric și cel lingvistic</p> <p>Familii de limbi / Limbile indo-europene / Limba latină și limbile romanice</p> <p>Limba – un organism viu</p> <p>Alfabetul latin: egipteni > fenicieni > greci > romani > alfabetul pe care îl folosim astăzi</p> <p>Cifre romane – cifre arabe</p> <p>Semne lingvistice folosite ca simboluri în domeniul științelor</p> <p>Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne</p> <p>Diferența dintre moștenire și împrumut</p> <p>Fondul latin al limbii române</p> <p>Lexic latin în alte limbi romanice</p> <p>Cuvinte de origine latină în limbi neromanice (cu insistență pe limba engleză)</p> <p>Vocabular internațional de origine greco-romană în diverse domenii ale cunoașterii (științe exacte și discipline socio-umane)</p> <p>Elemente de flexiune în limba latină și în limba română (/limbi romanice) – analogii</p> <p>Structura cuvântului. Evoluția în limbile moderne. Trăsături definitorii ale flexiunii nominale și verbale. Elemente de sintaxă</p> <p>Rolul cuvântului în enunț și context</p>	<p>1. Geneza limbilor – limbă-mamă / limbă-figică, relația dintre factorul istoric și cel lingvistic</p> <p>1.1. Familii de limbi / Limbile indo-europene / Limba latină și limbile romanice</p> <p>1.2. Limba – un organism viu</p> <p>2. Alfabetul latin: egipteni > fenicieni > greci > romani > alfabetul pe care îl folosim astăzi</p> <p>2.1. Cifre romane – cifre arabe</p> <p>2.2. Semne lingvistice folosite ca simboluri în domeniul științelor</p> <p>3. Lexic: istoria cuvintelor, de la latină la limbile moderne</p> <p>3.1. Diferența dintre moștenire și împrumut</p> <p>3.2. Fondul latin al limbii române</p> <p>3.3. Lexic latin în alte limbi romanice</p> <p>3.4. Cuvinte de origine latină în limbi neromanice (cu insistență pe limba engleză)</p> <p>3.5. Vocabular internațional de origine greco-romană în diverse domenii ale cunoașterii (științe exacte și discipline socio-umane)</p> <p>4. Elemente de flexiune în limba latină și în limba română (/limbi romanice) – analogii</p> <p>4.1. Structura cuvântului. Evoluția în limbile moderne. Trăsături definitorii ale flexiunii nominale și verbale. Elemente de sintaxă</p> <p>4.2. Rolul cuvântului în enunț și context</p> <p>Recapitulare</p> <p>Evaluare</p> <p>Recapitulare semestrială</p> <p>Evaluare semestrială</p>

COMPETENȚE GENERALE ȘI COMPETENȚE SPECIFICE

Unitatea de învățare	Competențe generale și competențe specifice	Conținuturi	Titlul lecției
<p>II. Elemente de civilizație greco-romană și de cultură romană</p>	<p>1. Receptarea adecvată a elementelor lingvistice esențiale ale limbii latine prin raportare la limba română și la alte limbi romanice/moderne</p> <p>1.1. Identificarea unor elemente esențiale ale limbii latine în diverse contexte</p> <p>1.2. Utilizarea elementelor lexicale și gramaticale într-o varietate de contexte, în limba latină și în limba română/ alte limbi romanice/moderne</p> <p>2. Valorificarea elementelor de limbă, cultură și civilizație greco-romană în dezvoltarea personalității și în asumarea identității socio-culturale</p> <p>2.1. Identificarea unor locuri, personaje, fapte, procese și concepte definitorii pentru civilizația romană</p> <p>2.2. Identificarea unor modele culturale clasice relevante pentru reprezentarea lumii</p> <p>2.3. Integrarea faptelor de cultură și civilizație romană în actualitate</p>	<p>Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone</p> <p>Puterea romană. Evoluție în timp și spațiu</p> <p>Procesul de romanizare</p> <p>Formarea culturii europene. Elemente de cultură și civilizație romană</p> <p>Panteonul greco-roman – imagine a universului și a societății umane. Zei și eroi: funcții și mituri fundamentale</p> <p>Viață publică – viață privată. Mentalități</p> <p>Tipare socio-politice romane reflectate în actualitate (forme de organizare comunitară, relația public – privat, cetățean – stat, urban – rural etc.)</p> <p>Personalități romane</p> <p>Arta greco-romană și moștenirea ei europeană</p>	<p>1. Roma – de la cetatea lui Romulus la centrul lumii latinofone</p> <p>1.1. Puterea romană. Evoluție în timp și spațiu</p> <p>1.2. Procesul de romanizare</p> <p>1.3. Formarea culturii europene.</p> <p>2. Panteonul greco-roman – imagine a universului și a societății umane. Zei și eroi: funcții și mituri fundamentale</p> <p>3. Viață publică – viață privată. Mentalități</p> <p>3.1. Tipare socio-politice romane reflectate în actualitate (forme de organizare comunitară, relația public – privat, cetățean – stat, urban – rural etc.)</p> <p>3.2. Personalități romane</p> <p>4. Arta greco-romană și moștenirea ei europeană</p> <p>Recapitulare</p> <p>Evaluare</p>
<p>III. Valori greco-romane perene</p>	<p>1. Receptarea adecvată a elementelor lingvistice esențiale ale limbii latine prin raportare la limba română și la alte limbi romanice/moderne</p> <p>1.1. Identificarea unor elemente esențiale ale limbii latine în diverse contexte</p> <p>1.2. Utilizarea elementelor lexicale și gramaticale într-o varietate de contexte, în limba latină și în limba română/ alte limbi romanice/moderne</p> <p>2. Valorificarea elementelor de limbă, cultură și civilizație greco-romană în dezvoltarea personalității și în asumarea identității socio-culturale</p> <p>2.1. Identificarea unor locuri, personaje, fapte, procese și concepte definitorii pentru civilizația romană</p> <p>2.2. Identificarea unor modele culturale clasice relevante pentru reprezentarea lumii</p> <p>2.3. Integrarea faptelor de cultură și civilizație romană în actualitate</p>	<p>Modele de gândire și de raportare la lume, fundamentate etic (adevărul, binele personal/public, moderația, gloria etc.), civic (puterea cuvântului, dialogul, respectul pentru celălalt, responsabilitate, cultura legii) și științific</p> <p>Modele estetice în artă</p>	<p>1. Modele de gândire și de raportare la lume, fundamentate etic (adevărul, binele personal/public, moderația, gloria etc.), civic (puterea cuvântului, dialogul, respectul pentru celălalt, responsabilitate, cultura legii) și științific</p> <p>2. Modele estetice în artă</p> <p>Recapitulare</p> <p>Evaluare</p> <p>Recapitulare finală</p> <p>Evaluare finală</p>

1. GENEZA LIMBILOR – LIMBĂ-MAMĂ/LIMBĂ-FIICĂ, RELAȚIA DINTRE FACTORUL ISTORIC ȘI CEL LINGVISTIC

1.1. FAMILII DE LIMBI/LIMBILE INDO-EUROPENE/LIMBA LATINĂ ȘI LIMBILE ROMANICE

REȚINE!

NULLA DIES SINE LINEA.

NICIO ZI FĂRĂ
O REALIZARE!

Fig. 1. Denar cu imaginea împăratului Traian, realizat la Roma în 101-102 d.Hr.

OBSERV ȘI DESCOPĂR

1. Grupează cuvintele din cele două coloane în funcție de asemănările dintre ele.

mater
pater
frater
soror
amicus
decem
centum
bonus
malus
felix

mal (fr.)
cento (it.)
dez (port.)
buen (sp.)
father (engl.)
feliz (sp.)
ami (fr.)
brother (engl.)
Mutter (germ.)
soră (rom.)

2. Tradu cuvintele de mai sus cu ajutorul unor dicționare.

3. Cum explici asemănările dintre ele?

DESCOPĂR ȘI ÎNVĂȚ

Limba latină este, la origine, limba vorbită în regiunea Latium, aflată în centrul Peninsulei Italice, zonă în care va fi întemeiată Roma. Ea se înrudea și era asemănătoare cu limbile vorbite în imediata vecinătate a Romei, dar și cu altele răspândite în Europa și Asia. Cercetătorii au ajuns la concluzia că toate aceste limbi s-au născut dintr-o singură limbă mai veche, din care nu ne-a parvenit nicio dovadă scrisă și pe care au numit-o indo-europeană, deci limba-mamă. Limbile-fiice ale indo-europei sunt limba latină, limba greacă, limbile germanice (engleza, germana etc.), limbile slave (rusa, bulgara, sârba, ceha, poloneza etc.), limba dacilor, a vechilor gali, albaneza, numeroase limbi din India și Iran etc.

Începând cu secolul al V-lea î.Hr., odată cu expansiunea teritorială a statului roman, limba latină devine limba vorbită de populațiile cucerite. Cele din urmă cuceriri au avut loc în secolul al II-lea d.Hr. Adoptarea limbii și a culturii latine de către populațiile cucerite poartă numele de romanizare. Odată cu destrămarea Imperiului Roman, se produce și o destrămare a limbii latine. Pe parcursul câtorva secole, limba latină unitară se transformă în mai multe limbi, diferite între ele și diferite de latină, numite limbi romanice sau neolatine: româna, franceza, italiana, spaniola, portugheza, provensala (vorbită în sud-estul Franței), sarda (vorbită în Sardinia), catalana (vorbită în estul Spaniei), reto-romana (vorbită în estul Elveției). Un rol important în diferențierea acestor limbi l-a jucat limba vorbită de fiecare populație înainte

Fig. 2. Tropaeum Traiani, monument ridicat în Dobrogea pentru a marca victoria romanilor în războiul cu dacii (101-102 d.Hr.)

de cucerirea romană, în cazul limbii române limba vorbită de daci, de la care am moștenit cuvinte și sufixe. Însă sunetele, vocabularul fundamental și structura limbii române sunt de origine latină și formează fondul moștenit. Părțile de vorbire și conjugările limbii române sunt aceleași ca în limba latină. Primele trei declinări din limba latină s-au păstrat în limba română.

Etimologia este o disciplină lingvistică și studiază originea cuvintelor unei limbi, explicând evoluția formală și semantică pornind de la un etimon (forma atestată sau reconstituită din care provine cuvântul) până în contemporaneitate.

Fig. 3. Piciorul podului de la Drobeta construit în vremea lui Traian

AM ÎNVĂȚAT ȘI APLIC

1. Reprezintă, printr-un desen, grafic sau o prezentare PowerPoint, relațiile din „familia indo-europeană” sub forma celor de rudenie dintre oameni.
2. Descrie, prin același procedeu, relațiile din „familia limbilor romanice”.
3. Identifică pe harta dintr-un atlas istoric sau geografic spațiul de difuzare a limbii latine/ limbilor romanice.
4. Deviza Uniunii Europene este „Unitate în diversitate”. Află traducerea acesteia pentru fiecare dintre limbile romanice. Ce observi? Cum explici?
5. Se dă cuvântul latin moștenit (etimon) *facere* (= a face). Află evoluția romanică a acestuia într-o limbă accesibilă ție.

ȘTIAI CĂ...

...cercetătorul german August Schleicher a pus bazele lingvisticii istorice, care se inspiră din metodologia științifică a lui Charles Darwin, întemeietorul conceputului de evoluționism?

...August Schleicher a introdus ideea unei limbi-mame indo-europene și a făcut un arbore genealogic al limbilor?

...dacă vei compara limbile pe care le înveți, le vei putea înțelege mai bine, vei putea descifra limbi care nu s-au mai vorbit de mii de ani și vei reuși, de asemenea, să folosești mai bine limba română?

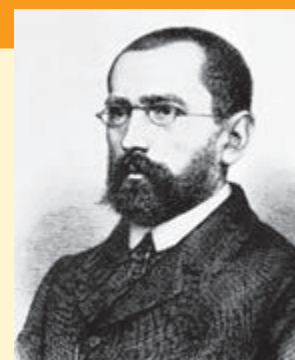

Fig. 4. August Schleicher

Fig. 5. Familie romană

REȚINE!

CARPE DIEM.
BUCURĂ-TE DE ZIUA
DE AZI!

1.2. LIMBA – UN ORGANISM VIU

OBSERV ȘI DESCOPĂR

1. Analizează deosebirile în felul tău de a vorbi în diverse situații: acasă, în familie, în cercul tău de prieteni, dar și la școală. Ce descoperi? Transcrie observațiile într-un text de minimum 50 de cuvinte.

2. Citește fragmentul de mai jos care provine din primul text în limba română, *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* (1521).

„Eu spui domnietale, iară Domniia ta ești înțelept și aceste cuvinte să ții Domniia ta la tine, să nu știe oameni mulți și Domniele voastre să vă păziți cum știți mai bine.”

Transcrie fragmentul în limba română de astăzi.

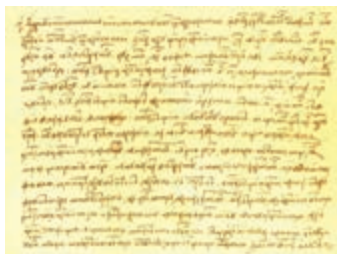

Fig. 1. *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*

DESCOPĂR ȘI ÎNVĂȚ

Orice limbă este asemenea unui organism viu, care se află într-o continuă schimbare. Dacă vom compara limba română contemporană cu cea vorbită în secolul al XIX-lea, vom observa imediat diferențele. Același lucru s-a întâmplat și în cazul limbii latine: odată cu destrămarea unității politice și administrative a Imperiului Roman, s-a destrămat și unitatea limbii latine, iar diferențele de limbaj, generate de influența limbilor vorbite de populațiile autohtone, de nivelul de cultură a vorbitorilor, de circumstanțele comunicării, au devenit și mai evidente. Inițial variante foarte asemănătoare ale limbii latine populare, limbile romanice sau neolatine și-au continuat în timp propria evoluție. Toate aceste limbi provin din latina vorbită (populară), limba folosită de majoritatea populației în viața de zi cu zi, deosebită de latina scrisă (cultă), limba operelor literare, caracterizată printr-o corectitudine desăvârșită a gramaticii și printr-un vocabular ales.

Limba română reprezintă etapa actuală de evoluție a limbii latine vorbite de coloniștii romani în zona provinciilor dunărene situate în nord-estul lumii romane, influențată, în timp, de pătrunderea unor elemente lexicale de altă proveniență – slavă, maghiară, turcă, neogrecă, bulgară, germană, franceză, rusă și italiană. În ultima perioadă, se înregistrează o creștere a numărului de cuvinte împrumutate din limba engleză, mai ales a celor din vocabularul tehnico-științific și politic.

Izolată de celelalte limbi romanice, înconjurată de popoare nelatine, limba română continuă să-și contureze individualitatea în funcție de influențele istorico-sociale.

5. Identifică (pe verticală, orizontală sau în diagonală) forma de plural neregulat pentru cuvintele din limba engleză din lista de mai jos.

Alga (ALGAE), Cactus (CACTI), Criterion (CRITERIA), Formula (FORMULAE), Larva (LARVAE),
Nucleus (NUCLEI), Supernova (SUPERNOVAE), Syllabus (SYLLABI).

- Toate formele de plural identificate păstrează desinențele din limba latină!

6. a) Identifică etimonul latin al următoarelor cuvinte din limba engleză: *abdomen, accident, accuse, coincidence, color, direct, exercise, exit, future, grade.*

b) Identifică în limba engleză alte zece cuvinte cu etimon latin.

Notează în caiet etimonul latin, cuvântul din limba engleză și corespondentul său în limba română. Folosește dicționare de diverse tipuri (latin – român/o limbă modernă, englez – român, român – englez, etimologic etc.), în format clasic sau digital.

7. Asociază maxima din coloana stângă cu traducerea în limba română din coloana dreaptă. Atenție la rubrica *Reține!* din manual.

<i>Duobus litigantibus tertius gaudet.</i>	„Gândesc, deci exist.“
<i>Homo doctus in se semper divitias habet.</i>	„Bucură-te de ziua de azi!“
<i>Verba docent, exempla trahunt.</i>	„Soarele strălucește pentru toți.“
<i>Cogito, ergo sum.</i>	„Cuvintele învață, exemplele conving.“
<i>Verba volant, scripta manent.</i>	„Când doi se ceartă, al treilea câștigă.“
<i>Sol omnibus lucet.</i>	„Nicio zi fără o realizare!“
<i>Nulla dies sine linea.</i>	„Cunoaște-te pe tine însuși!“
<i>Nosce te ipsum.</i>	„Omul învățat are întotdeauna bogățiile cu sine.“
<i>Philosophum non facit barba.</i>	„Vorbele zboară, scrisul rămâne.“
<i>Carpe diem!</i>	„Pe filosof nu-l face barba.“

8. Povestea celor 12 luni

Inițial, anul calendaristic roman era împărțit în zece luni și începea în luna martie, dar regele Numa Pompilius a adăugat două luni, ianuarie și februarie, care, din a unsprezecea și a douăsprezecea, vor deveni prima și a doua lună din an, iar martie, din prima lună, va ajunge a treia.

Completează numele ultimelor patru luni ale anului, asociază-le cifra romană corespunzătoare și justifică numele lor.

Fig. 2. Cadran solar antic

IANUARIE

I

Ianuaris, Ianuarii = luna dedicată lui Ianus
Luna a XI-a, *undecimus mensis*

FEBRUARIE

II

Februarius, Februarii = luna în care aveau loc sărbători de purificare (*februa, februorum*)
Luna a XII-a, *duodecimus mensis*

MARTIE

III

Martius, Martii = luna dedicată lui Marte
Luna I, *primus mensis*

APRILIE

IV

Aprilis, Aprilis = luna în care natura se deschide, înflorește (*aperio, aperire*)
Luna a II-a, *secundus mensis*

MAI

V

Maius, Maii = luna dedicată zeiței Maia
Luna a III-a, *tertius mensis*

IUNIE

VI

Iunius, Iunii = luna dedicată zeiței Iuno
Luna a IV-a, *quartus mensis*

IULIE

VII

Quintilis, Quintilis = luna a cincea
Luna a V-a, *quintus mensis*
Caius Iulius Caesar o va schimba în *Iulius* (44 î.Hr.).

AUGUST

VIII

Sextilis, Sextilis = luna a șasea
Luna a VI-a, *sextus mensis*
În onoarea lui Octavianus Augustus, se va numi *Augustus* (8 î.Hr.).

S _____

September, Septembris = luna a _____

Luna a _____-a, *septimus mensis*

O _____

October, Octobris = luna a _____

Luna a _____-a, *octavus mensis*

N _____

November, Novembris = luna a _____

Luna a _____-a, *nonus mensis*

D _____

December, Decembris = luna a _____

Luna a _____-a, *decimus mensis*

I. Comentează afirmația: „Limba română este o limbă romanică”. Argumentează, folosind diferite tipuri de exemple.

II. Alege variantele corecte de răspuns.

1. Prima scriere a omenirii a fost:

- a) cea pictografică sumeriană; c) greacă;
b) hieroglifică; d) latină.

2. *Ego* înseamnă:

- a) mă opun; c) eu;
b) în general; d) cvorum.

3. Termenul *virus* este utilizat în următorul domeniu:

- a) matematică; c) chimie;
b) fizică; d) informatică.

4. Tema unui cuvânt este:

- a) o terminație; c) o desinență;
b) o rădăcină extinsă cu ajutorul d) o vocală tematică.
unei vocale tematice;

III. Descoperă intrușii din următoarele serii și precizează criteriul pe care l-ai folosit în identificarea lor:

- a) des, oară, subțire, direct; d) patern, bătrân, disciplină, popor;
b) frate, soră, egal, munte; e) greu, număr, fruct, bun.
c) domn, voce, cicatrice, avocat;

IV. Citește următorul dicton și oferă o variantă de traducere folosind indicațiile din paranteze.

Vulpes (*vulpes*, *vulpis* = vulpe; f., sg., N.) *pilum* (*pilus*, -i = păr; m., sg., Ac.) *mutat* (*muto*, *mutare* = a schimba; ind. prez., III, sg.), *non* (= nu; adv.) *mores* (*mos*, *moris* = obicei; m., pl., Ac.).

Fig. 1. Catedrala Sfântul Ștefan, Budapesta (detaliu)

Fig. 2. Rijksmuseum Research Library, Amsterdam

Fig. 3. Misterul cărții

Fig. 4. Arborele limbilor, Dicționarul Webster (1945)

ITEM	I	II	III	IV
PUNCTAJ MAXIM 10 puncte	2 puncte	2 puncte (5 x 0,4)	2,5 puncte (5 x 0,5)	2,5 puncte (5 x 0,5)
	Se acordă un punct din oficiu.			